

Увага!

Якість зображень погіршена з метою захисту від копіювання

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Сім'я і родина, її суть і походження	5
1.1. Історичні форми сім'ї і родини	5
1.2. Сім'я, родинність, схожтво: поняття та юридичне значення	12
Розділ 2. Шлюб як процес створення сім'ї	19
2.1. Поняття шлюбу	19
2.2. Порядок укладення шлюбу	22
Розділ 3. Сім'я і родина в сімейному праві України	27
3.1. Сім'я згідно Сімейного кодексу України	27
3.2. Зміст сімейних правовідносин	31
3.2.1. Суб'єкти сімейних правовідносин	31
3.2.2. Підстави виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин	35
3.2.3. Види сімейних правовідносин	36
3.2.4. Здійснення та захист сімейних прав та виконання сімейних обов'язків, захист сімейних прав та інтересів	37
Висновки	40
Література	42

ВСТУП

Актуальність, теми дослідження. Одним з найстародавніших соціальних штитутів є сім'я. Вищіла сім'я в цадрах первісного суспільства значно раніше класів, нашій держав. Суспільна цінність і значимість сім'ї обумовлена її "виробництвом і відтворенням" безпосередньо життя, вихованням дітей, формуванням їх індивідуальної свідомості. Сім'я – об'єднання на шлюбі або кровному родстві, усиповленні людей, зв'язаних спільнотою побуту, на взаємній моральній відповідальності за виховання дітей, школування про різних і взаємодопомозі. Шлюб – це історично обумовлена, санкционована і регульована суспільством форма відносин між чоловіком і жінкою, що встановлює їх права і обов'язки один до одного і до дітей та рідних.

В процесі історичного розвитку під впливом панівного в суспільстві способу виробництва, способу життя і суспільних відносин систематично змінювались і змінюються відносини сім'ї і суспільства, сім'ї і особи. Прогрес суспільства існо зв'язаний з усуненням зменшенням дискримінації жінок на виробництві, в соціальній і духовній сферах, в шлюбному законодавстві, з істотними змінами функції сім'ї, створенням умов для вдосконалення шлюбно-сімейних відносин посиленням і розширенням виховання. Всі соціально-економічні, культурні процеси – позитивні та негативні, що відбуваються в суспільстві, впливають на функціонування сім'ї, яка є осередком суспільства. На сім'ю і її моральнє становище безпосередньо впливають фактори навколоїнського соціального середовища: соціально-економічні процеси виробничих, трудових колективів, повсякденне життя.

В сім'ї відображаються і перештатаються центральніші суспільні відносини: економічні, соціальні, політичні, правові, духовно-ідеологічні, психологічні, моральні, естетичні. Зрозуміло, не можна не враховувати і природно-бюджетні сімейно-шлюбні відносини. Основні ознаки сім'ї: шлюбні або кровно-родинні зв'язки між всіма її членами (подружжям, рідними, дітьми та ін.), спільне проживання в одному приміщенні, спільний сімейний бюджет. Юридичне оформлення тут не виступає неодмінною умовою. Та й інші ознаки не такі вже чіткі: скільки часу потрібно жити спільно – тиждень або кілька років, все життя,

яку частину від особистого бюджету кожного з членів сім'ї включає весь сімейний бюджет та ін. І це тоді, коли такі ознаки, здавалось би найефективніші, фіксовані. А як і чим вимірюти ті точки системи відносин, що перетворюють сім'ю в особливі духовні об'єкти? Як не парадоксально, але саме це все, не стільки осягаємо розумом, скільки сприймається інтуїтивно, і становить, тоді самий стрижень сім'ї, без якого сім'я не сім'я. Добра, міцна сім'я – один з найважливіших компонентів людського щастя. В міцній, дружній, згуртований і здоровій сім'ї заинтересоване суспільство, держава, хоча утворення сім'ї, вступ у шлюб чоловіка і жінки регулюється правом, все ж провідне місце тут належить моралі. Та багато деталей шлюбу контролюється тільки совістю тих, хто вступає в шлюб. Щасливий лише розумний шлюб, захоплюючий – лише безрозсудливий. Будь-який інший шлюб побудований на підному розрахунку. Шлюб – це традиційний засіб формування сім'ї і суспільного контролю за нею, одне з знарядь, шляхів, засобів самозбереження і розвитку суспільства. Все сказане вище і зумовлює актуальність теми дослідження сім'ї з точки зору права, оскільки саме право є регулятором офіційної сторони сімейних відносин.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження даної курсової роботи виступає цивільне законодавство України, зокрема та його частина, яка регулює шлюбно-сімейні відносини.

Предмет дослідження. Предметом дослідження даної курсової роботи є сім'я та родина як предмет регулювання цивільного та сімейного права.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в теоретичному розгляді сім'ї та родини як предмету регулювання цивільного та сімейного права, а також узагальнення висновків, що стосуються даної проблеми.

Мета роботи передбачає виконання таких завдань:

- дослідження сім'ї і родини, її суті і походження;
- характеристика шлюбу як процесу створення сім'ї;
- розгляд проблеми сім'ї і родини в сімейному праві України.

РОЗДІЛ 1. СІМ'Я І РОДИНА, їХ СУТЬ І ПОХОДЖЕННЯ

1.1. Історичні форми сім'ї і родини

Розглядаючи питання про історичні форми сім'ї та шлюбу, потрібно звернутися до класичної роботи Ф. Енгельса "Походження сім'ї, приватної власності і держави", яка була написана в 1884 році і має певне значення і наукову цінність на сьогоднішній день.

У роботі "Походження сім'ї, приватної власності і держави" Енгельс розкрив закони та основи етапів розвитку первіснообщинного ладу та причин його неминучої загибелі. Він дослідив виникнення і розвиток сім'ї, приватної власності, класів і держав, тобто тих сил, які підривали первіснообщинний лад із середини і привели до утворення класового суспільства.

У науці довгий час (аж до 60-х років ХІХ століття) сім'ю вважали первісною, найдавнішою формою стародавнього суспільства, що з неї згодом виникли рід, плем'я, держава [17, 5]:

Сім'я		
Рід	Плем'я	Держава

У названій роботі Енгельс довів, що така формула не відбиває дійсного стану речей.

Ф. Енгельс вивчив результати досліджень Моргана, скористався працями ряду вчених з історії стародавнього суспільства, після чого дав нове пояснення історичних форм сім'ї та шлюбу.

Своє пояснення сім'ї Енгельс починає з найнижчої стадії, з періоду, коли людина тільки почала відокремлюватися від природи і ще нічого не виробляла, а лише використовувала готові продукти матеріального світу. Для цього періоду характерними були невпорядковані статеві зносини: кожна жінка належала кожному чоловікові, як і кожен чоловік – кожній жінці. Це – племінний період. Шлюбні стосунки будуються без розбору рідні, без врахування ступеня спорідненості. Допускається шлюби як по горизонталі, так і по вертикалі – між батьками і дитьми, між братами і сестрами. Цізком зрозуміло, що цьому періоду не відомі такі поняття, як шлюб, сім'я і сім'ї, іш шлюбу гут не іспувало, я було

ідем'я як ненадільний осередок. Від цього первісного стану виникли дві форми групового шлюбу:

1. Кровноспорідна сім'я.

2. Сім'я пуналуа – екзогамна [17, 6].

Кровноспорідна сім'я – перший ступінь розвитку сім'ї. Це така форма сім'ї, коли споріднена група (орда, селище) поділена на різні шари поколінь. Шлюбні зв'язки будуються в межах поколінь. Між членами різних поколінь шлюбні стосунки заборонені, але в одному поколіші вони дозволені, незважаючи на кровну спорідненість. Отже, всі брати і сестри, рідні й бокового споріднення без обмеження живуть разом. Шлюбні зв'язки тут будуються по горизонталі і забороняються по вертикалі, тобто між батьками і дітьми. Це було прогресом, кроком уперед у розвитку сім'ї. Батьки живуть в одному келі, а діти в другому.

Брати і сестри – різні двоюрідні тощо – всі живляться між собою братами і сестрами, а вже в силу цього чоловіками і жінками одне одного.

Родинні стосунки брата і сестри на цьому ступені розвитку сім'ї включають взаємні сітгеві стосунки як щось само собою зрозуміле.

Згодом, коли було заборонено шлюбні зв'язки між членами одного родового шару спорідненої групи, виникла родина пуналуа.

Пуналуа – це вже другий ступінь розвитку сім'ї, коли не можуть бути в подружньому зв'язку не тільки батьки та діти, але й брати та сестри.

Пуналуа мовою мешканців Гавайських островів означає "подружній товариш" – так називають чоловіків, що мають спільніх жінок, і жінок, що мають спільніх чоловіків. Коло шлюбних (статевих) зв'язків ще більше обмежується. Це вже обмеження не лише по вертикалі, але й по горизонталі. Чоловіки однієї групи вступають у шлюбні (статеві) зв'язки з жінками іншої групи. Так виникає екзогамія, тобто позародове подружжя. Група сестер має спільну групу чоловіків, але з цієї групи чоловіків виключають їх братів, а із групи жінок виключаються сестри чоловіків. При цій формі сім'ї все ще не відомо – хто є батьком дитини, але відомо – хто є маті. Хоч вона і називає всіх дітей сім'ї своїми та виконує щодо них материнські обов'язки, та все ж вирізняє своїх рідних дітей серед інших. Звісно виникає, що коли існує груповий шлюб, то походження можна встановити лише з материнського боку, а тому визнається тільки жіноча лінія [17, 6].

Ніякої участі в господарстві жінок чоловікі не брали у зв'язку із тим, що вони працювали в іншому роді та ніякого відношення до майна жінки не мали. Вони – члени іншого роду (чоловіки-прибульці). Якщо вмирала жінка, то її маши переходить дітям, сестрам, батькам – усі вони й становили рід. Така сім'я називалась безбатьківською.

Чоловіки приходили в цей рід для шлюбного співжиття і не були родичами. Шлюби всередині роду заборонялися. Існувало "материнське право", значить, не в прямому розумінні цього слова, бо на той час права як такого не було, а був рід як первісний осередок родового устрою, як частина племені [17, 7].

Існування такої форми шлюбу – не випадкове явище, воно мало матеріальнє підґрунтя. Цим підґрунтам було колективне домашнє господарство, в якому жінці відводилося прописане місце. Довкола сім'ї створювалося мініше домашнє господарство; чоловіки займалися постовником, а весь тягар домашнього господарства лягав на жінок; отже, вони поєднані в сім'ї почесні й провідні становище. Епоха матриархату кинувала десятки тисячоліть.

У міру розвитку іншемінного життя дедалі ширішали поняття спорідненості. Отже, розширювалося і коло осіб, між якими подружні стосунки були заборонені, важче було знайти собі жінку для таких стосунків. Через це чоловікові доводилося жити з одиною жінкою, хоча цолгамія (благотішобість) приступово не заперечувалась.

Сім'я пуналуа ледалі розвивалась. У чому полягав цей розвиток? Шлюбне коло почало все більше звужуватися, і це привело до того, що з нового початку видуточнилося не лише рідині брати і сестри, але й двоюрідні, а згодом – троюрідні. Ось чому в умовах ролового паду сім'ю пуналуа змінює парна сім'я: залишається одна, поки що неміцко з'єднана шлюбами пара та молекула, з розпадом якої прининяється шлюб взагалі. Заснуту з утворенням такого шлюбу Енгельс приписує жінці, яка в силу свого біологічного розвитку (більшої прив'язаності до певної особи, що не є характерним для чоловіків) – намагається жити з одним чоловіком.

Парна сім'я виглядала як групові подружжя, що поводили життя через заборону одружуватися з кровинами родичами. Із появою парної сім'ї виникають викрадення та купівля жінок. Це – зовнішні ознаки радикального перенороту, що стався в глибиніх групового шлюбу. Здебільшого кілька парних сімей живуть в одному

і помешканні, ведуть спільне господарство, причому заправляють господарством не чоловіки, а жінки, бо під час одруження чоловіки переселяються до жінок, а не із супівницею [17, 7].

Парна сім'я в умовах родового устрою була нестійкою, щоб можна було легко розірвати, бо він був заснований на особистих почуттях. Діти залишалися з матір'ю. На цьому ступені розвитку ще існує "материнське право" – дитина дістала від матері ім'я свого родового союзу. Господарство належало не парній сім'ї, а роду, і це був подружжя осередок, а не господарський. Таку парну сім'ю не слід плутати з моногамією (одношлюбність), бо для того, щоб парна сім'я розвинулась в трику моногамну сім'ю, потрібні були інші причини, крім тих, що існували, а саме – необхідна була дія суспільних рушійних сил.

Приручення, одомашнення тварин та їх розведення створили нечувані до того джерела багатства, породивши нові суспільні відносини. Але кому належали ці багатства, зокрема у вигляді надлишку продуктів? Спочатку воїн, безперечно, належали родові. Розширення виробництва в усіх галузях: скотарстві, землеробстві, домашньому ремеслі – призвело до того, що людина змогла виробляти більшу кількість продуктів, ніж це було необхідно для його існування. Коли ж з'явився надлишок, то постало питання у його привласненні, і його почали привласнювати парна сім'я. Внаслідок цього парна сім'я зазнала докорінних змін. Весь надлишок став належати в сім'ї чоловікові, бо він його створював. Парна сім'я перестала бути щабляним осередком, а стала господарським осередком. Вона отримала незалежне становище і цим самим протиставила себе родові.

У зв'язку з викопиччям багатства, що дало чоловікові перевагу над жінкою, чоловік прагнув використати своє панування становище й змінити порядок спадкування на користь своїх дітей, а не на користь нашадків жіночого колів, як це було раніше. Але похи родовід ішов від матері – такої зміни не можна було запровадити. Отже постало питання в зміні старого порядку, і врешті він був змінений на користь батьківської системи родоводу й спадкування [17, 8].

Ця найбільша з революцій, що їх зазвило людство, не могла статися на підставі якогось рішення в певний момент історичного періоду про те, що всі майбутні діти належать до роду їхніх батьків. Це був довгий процес, в якому родовід материнського колів змінювався на родовід від батьків в силу того, як

батьківська влада під впливом нових економічних причин переважала в сім'ї. Матріархальна парна сім'я поступається місцем сім'ї патріархальній, що виростає з її глибин.

Ф. Енгельс писав у своїй роботі, що повалення матерінського права було всесхідньою історичною поразкою жіночої статі. Чоловік захопив і в домі, і в владі, а жінка втратила своє почесне становище, була перетворена на слугу, на раба його поході, на просте знаряддя дітороддія" [25, 60].

Патріархальна сім'я стала проміжкою між парним подружжям і моногамією. Це доведено працями М. Ковалевського, що досліджував патріархальну сім'ю, яка існувала у сербів та болгар.

Після господарського розпаду патріархальної сім'ї заступила моногамна (однощісна), що ґрунтувалася на пануванні чоловіка у певно вираженню метово – народження дітей. Походження цих дітей від батька не підлягало сумніву. А це потрібно для того, щоб діти як прямі спадкоємці вступали у володіння майном батька. Моногамна сім'я відрізняється від парного шлюбу мінімальними подружніми зв'язками, які вже не можна розірвати за бажанням сторін. Тепер уже, як правило, тільки чоловік може розірвати шлюб і прогнати свою дружину. Тільки він має право подружньої зради. Існування рабства поряд з моногамією присутнє молодих красивих рабиць, що перебувають у повному розпорядженні чоловіка, надало моногамії від самого початку специфічного характеру, зробивши її моногамією тільки для жінок, а не для чоловіків [17, 9].

І зовсім не винайдено Енгельс у своїй праці підказ антису виникнення сім'ї, виникнення приватної власності і держави, оскільки приватна власність породила сім'ю, і держава стала на захист інтересів приватної власності. Всі ці форми обумовлюють одну одну і не існують одна без одної.

Енгельс зазначав, що моногамна сім'я зовсім не була плодом кохання, вона буде формою сім'ї, в основі якої лежали економічні умови.

Отже, підбиваючи підсумки, слід зазначити, що в своїй роботі "Походження сім'ї, приватної власності і держави" Енгельс достовірно довів історично перехідний характер різних форм шлюбу та сім'ї, показав, що зміни форм сім'ї та шлюбу завжди обумовлювались змінами в матеріальному житті суспільства, а становище чоловіка і жінки в суспільстві визначалося їх становищем та роллю в сім'ї.

Так, сім'я заснована на груповому штобі, на думку Енгельса, була результатом дуже низького рівня розвитку продуктивних сил, коли в силу цього люди вимушено жили первісною комуною. Стосунки, що складалися в такій сім'ї між чоловіками і жінками, з усіма привileями жінок, з пануванням "материнського права", визначались тим становищем, яке посідали чоловік і жінка в первісному суспільстві. Низький рівень розвитку продуктивних сил забезпечував задоволення лише найобмеженніших потреб людини, і вся діяльність первісних людей спрямовувалася на пошук засобів існування. При цьому в такій діяльності жінка мала різко перевагу над чоловіком, які забезпечували її провідне становище. Згідно з природним розподілом праці за статтю чоловік воює, полює і ловить рибу, добуває іжу і виробляє потрібні для цього знаряддя, жінка працює вдома і займається приготуванням їжі та приготуванням одягу: варить, пече, шиє, обляштовує житло. Вона — господарка в домі, а оскільки ломашне господарство в первісному суспільстві було спільним, то жінка посідала провідне становище в суспільстві. Таке панування жінки в суспільстві, а також те, що за наявних на той час шлюбних відносин вона була єдино достовірно відомим родителем молодого покоління, спричинило панування материнського права, тобто по матері визначалось походження штей, по материнській лінії увійслювалось спадкування [17, 10].

Чим же пояснюють, що в наступих суспільних формacіях, в основі яких буде приватна власність на знаряддя та засоби виробництва, жінка не тільки втратила своє первісне становище, але і стала залежною від чоловіка?

Досить поширеною в соціологічній науці є теорія насильства. Так, дореволюційні вчені у своїх роботах зазначали, що з свою давнину фізична сила шиувалася дуже високо, і людина, яка могла носити зброю, а отже, могла відстояти своє існування, визнавалася володарем життя. За такого стану речей жінка мала зайніхти і мабуть зайнізла місце речі, об'єкта права. На підтвердження цієї теорії вчені наводять стародавні способи укладання штобу: викрадення, купівля жінок тощо.

Проте цікаве пояснення походження жінки не буде науковим, оскільки не можло відбити дійного стану речей, вказати правильні шляхи визволення жінок.

Критикуючи теорію насильства в створенні класів, Енгельс показав, що ніяке насильство не може з'явитися раніше, ніж виникнені надлишок продуктів

виробництва, тому що для підтримання насильства потрібен певний апарат – так само, як для відінення самого акту насильства потрібні певні інші засоби.

Отже, справа не у фізіологічних чи фізичних перевагах кожного окремого індивідуума над іншим, а в тому, хто привласнив налішки виробництва, у кого вони зосереджуються, хто може утримувати апарат насильства.

Таким чином, зміна становища чоловіка і жінки в сім'ї не може пояснюватися фізіологічними відмінностями між статями, бо вону існували від перших днів існування людства і протягом досить довгого періоду до історичної спохи не призводили до поневолення жінок чоловіками.

Пояснення треба шукати лише в змінах матеріального життя суспільства, і Енгельс пояснює втрату жінкою її первісного панівного становища в сім'ї змінами економічного становища цієї сім'ї в суспільстві. Тільки на певному етапі розвитку людського суспільства могли відбуватися ті докорінні зміни в становищі чоловіка і жінки, які привели до поневолення останньої.

Перший великий поділ праці і викоремлення наступних предметів, розвиток землеробства, досягнення в галузі виробничої діяльності, збільшення її обсягів привели до того, що робоча сила стала здатною виробляти значно більше, ніж було потрібно для її потреб. З першого великого суспільного поділу праці виник і перший великий поділ суспільства на два класи – панів і рабів, експлуататорів і експлуатованих, а з появою стал та накопиченням інших благатств у сім'ї в ній самій відбулась революція. У ж'язку з тим, що промисел був завжди справою чоловіка,увесь, надішов, який давав промисел, ліставався чоловікові, і хоча жінка брала участь в споживанні його, але частки власності не мала; в той час, як праця чоловіка стала продуктивнішою, праця жінки лишалася непродуктивною, вона лише задоволяла настульні потреби сім'ї, але не створювала ніякого благатства [17, 11].

Поділ праці в сім'ї залишився незмінним, проте він повністю перевернув домашні відносини, які існували тільки тому, що поділ праці поза сім'єю став іншим.

Енгельс писав, що га сама причина, яка раніше забезпечувала жінці її панування в домі – обмеження її праці заняттям домашньою роботою, – ця сама причина тепер утверджувала панування чоловіка в домі; домашня робота жінки

втратила тепер своє значення в порівнянні з промисловою працею чоловіка; його праця була всім, її робота незначним придатком [25, 72].

Як зазначається вище, Енгельс довів, що причиною першого економічного захаблення жінки стало те, що вона на тлі зростання виробничих сил виявилася відстороненою від суспільної продуктивної праці, а ведення домашнього господарства втратило свій суспільний характер і стало приватною справою кожної окремої сім'ї. Власника майна (а таким став чоловік) не могла тепер задоволити плянізація системи спорішеності по матері та обумовлена шим системою спадкування по материнській лінії. У цього з'явилось природне бажання запишти своє багатство в спадок своїм, а не чужим дітям, а цього можна було досягти лише при одношлюбності.

Деякі вчені склиялись до того, що одношлюбність втілює виші моральні засади в рівноправі подружжя. Дореволюційні російські вчені вважали, що одношлюбність виникла із загальним розвитком культури людського роду, коли пересага етатевах інстинктів, принижене становище жінки змінилося визнанням її як особистості.

Однак Енгельс показав, що перехід від полигамії до моногамного шлюбу зумовлювався економічними причинами. Досягти правового закріплення своєї відповідальності жінкою чоловік замігши тоді, коли він економічно підійшов із цею.

Проте і жінка не побровільно відмовилась від своїх привілеїв та переваг. Так, Енгельс писав, що одношлюбність з'являється в історії зовсім не як примирення між чоловіком і жінкою і ще менше, як найнижа форма шлюбу. Навпаки, вона з'являється як поневолення однієї статі іншою, як проголошення невідомого до того часу в усій попередній історії антигоміністичні статей [25, 68].

1.2. Сім'я, родинність, своєців: поняття та юридичне значення

Поняття сім'ї вживається в соціологічному та правовому значеннях. Такий поділ обумовлений тим, що регулювання сімейних відносин здійснюється не лише юридичною науковою, а й соціологією, етикою, психологією та ін.

Сім'я в соціологічному значенні – це заснована на шлюбі чи кровному спорідненні невелика група людей, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою. Хоча сім'я ма-

специфічні біологічні функції відтворення людського роду, вона водночас є формою соціальної спільноти людей, характер якої визначається економічним базисом суспільства і змішаністю з історичним розвитком людства [17, 30].

В юридичній літературі у визначеннях під сім'єю розумієть:

- союз осіб, пов'язаних шлюбом чи родинство [11, 80];
- союз осіб, заснований на вільному і рівноправному шлюбові, близькій родинності, усиновленні чи іншій формі виховання дитини і який характеризується спільністю життя та інтересів цих осіб, наділених відповідними правами і обов'язками [18, 47];
- об'єднання осіб, що природно формується в реальному житті, ґрунтуючись на шлюбі, родстві, усиновленні чи інших формах відносин між цими особами і характеризується спільністю духовного, матеріального життя та інтересів, що забезпечують продовження роду і виховання літів [15, 123];
- цілісне соціальне утворення, що характеризується внутрішньою єдністю і зчленуванням частин в едине ціле [24, 7-8];
- первинний і багатогранний осередок нашого суспільства [12, 5, 8];
- активна соціальна група, побудована на шлюбі чи на родинних відносинах [14, 17].

На відміну від швидких, учасником (суб'єктом) сімейних відносин може бути лише людина, яка у сімейних відносинах має свій додатковий статус – дружини, чоловіка, матері, батька, дитини тощо. Називати людей, які є учасниками сімейних відносин, фізичними особами не прийнято. Юридичні особи у сімейних відносинах участі не беруть [16, 12-13].

Відносини між інечесними, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, та органом реєстрації актів привільного стану (РАЦС) – є адміністративними, публічними. Такими ж є відносини, які складаються, наприклад, між усиновлювачем і органом опіки та інклузів у зв'язку зі здійсненням контролю за виконанням цим своїх обов'язків. Публічними є відносини між особою, яка подала заяву про усиновлення, та судом.

Сімейні відносини як вид відносин приватних характеризуються тим, що жоден із учасників не наділений щодо другого функціямі влади. Навіть батько, який карає дитину за непослух, функцій влади щодо неї не має.

Учасниками сімейних відносин є подружжя, тобто особи, які є зареєстрований відповідно до закону.

Між парочесними в період заручин сімейні відносини не виникають. У разі зрыву заручин матеріальні розрахунки між ними відбуваються за нормами Цивільного кодексу України.

Якщо парочесні спільно проживають до шлюбу, сімейний характер їхніх відносин випливає із факту створення сім'ї, а не із факту подання заяви про реєстрацію шлюбу [16, 13].

Отже, в більшості випадків сім'я розглядається як певний союз (створення) осіб, що пов'язані відносинами шлюбу, родинності чи усиновлення.

Сім'я в силу своїх складових частин, наділена моральними та духовними ознаками – складним соціальним явищем. Багатогранність сім'ї виявляється в різному суб'єктному складі кожної сім'ї, в наявності та членів персоніфікованих з огляду на їх становище в сім'ї прав та обов'язків. Складність цього явища також виявляється в тому, що суб'єктом сімейних правовідносин виступає не сама сім'я як колективне утворення, а кожен член сім'ї окремо.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що сім'я в соціологичному значенні є поняттям ширшим порівняно з юридичним й інтерпретацією. Це обумовлено тим, що правові норми регламентують лише окремі, визначені в сімейному законодавстві питання ліяльності сім'ї, її створення і припинення як вже об'єктивно існуючого явища. Тобто правові норми встановлюють юридичні факти, які є підставами для виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин. Правові норми регламентують не всі аспекти життя та відносин, що складаються в сім'ї, а лише ті, на які держава може впливати шляхом встановлення обов'язкових правил поведінки.

Родинність (кровне споріднення) є *своюство*. Родинні зв'язки є більшою підставою виникнення сімейних правовідносин. Тому дослідження змісту цього поняття має важливé значення [17, 31].

Як уже зазначалося, сімейні правовідносини виникають на підставі кровного споріднення (родинних зв'язків), шлюбу чи усиновлення тоді, коли ці види правовідносин підпадають під сферу дії сімейного права. Тому родинність є підголовкою виникнення сімейних правовідносин лише тоді, коли з нею безпосеред-

ньо пов'язане сімейним законодавством настання певних правових наслідків.

У новому Сімейному кодексі України [4] відсутні визначення кровного споріння (родинності). В юридичій науці родинність розглядається як родинні зв'язки між людьми, що ґрунтуються на походженні однієї особи від іншої чи кількох осіб від спільногого пращура¹; кровний зв'язок осіб, що походять один від одного чи від спільногого пращура [17, 32].

До осіб, що походять один від одного, належать пращури та їхні нападки як чоловічої, так і жіночої статі (наприклад, праціл, дід, мати, дочка, онук, правнук та ін.).

Крім того, існує також поняття походження осіб від спільногого пращура, до яких належать рідні і двоюрідні брати та сестри, дядьки (тітки), племінники (племінниці).

Родинна лінія може бути прямою чи боковою та поділяється на висхідну та відхідну (див. габлицю).

При прямій лінії родинність ґрунтується на походженні однієї особи від другої. За бокової лінії родинність ґрунтується на походженні осіб від спільногого пращура.

Таблиця 1.1

Пряма лінія родинності	Бокова лінія родинності
Походження сина (дочки) від матері	Походження різних сестер (братьїв) від матері, двоюрідних братів (сестер) від спільніх ліша та бабі
Низхідна Визначається від пращурів до нападків (напр., праціл, дід, мати, дочка, онук...)	Висхідна Визначається від нападків до пращурів (напр., онука, син, батько, баба, праціл...)

Розрізняють також посторідну родинність – наприклад, походження різних братів, сестер від спільних батька, матері, і непосторідну родинність – походження різних братів (сестер) від різних батька чи матері.

Непосторідна родинність також бувало єдинокровною, тобто коли інвесторіші брати та сестри походять від одного батька; спілоутробною – походження інвесторідних братів та сестер від спільної матері [17, 32-33].

У разі, коли в сім'ю входять літи, в яких немає чи спільної матері, чи спільного батька, ті діти називаються зведеними стосовно однієї (зведені

брати, сестри). Такі випадки мають місце, коли, перебуваючи у другому шлюбі, жінка має від першого шлюбу дочку (сина), і її другий чоловік має сина (дочку) від першого шлюбу. У такій ситуації у кожного з дітей є різний батько (чи мати) і мачуха (вітчим). Такі зв'язки між зведенними братами і/або сестрами називають споягтвом. Але такими зв'язками своячтво не вичерпується.

Отже, учасниками сімейних відносин є родичі, які поділяються на дві групи: ті, що є у *прямій лінії* споріднення, та ті, що є у *побічній (боковій)* лінії споріднення. У прямій лінії споріднення перебувають ті родичі, які походять один від одного (рис. 1.1).

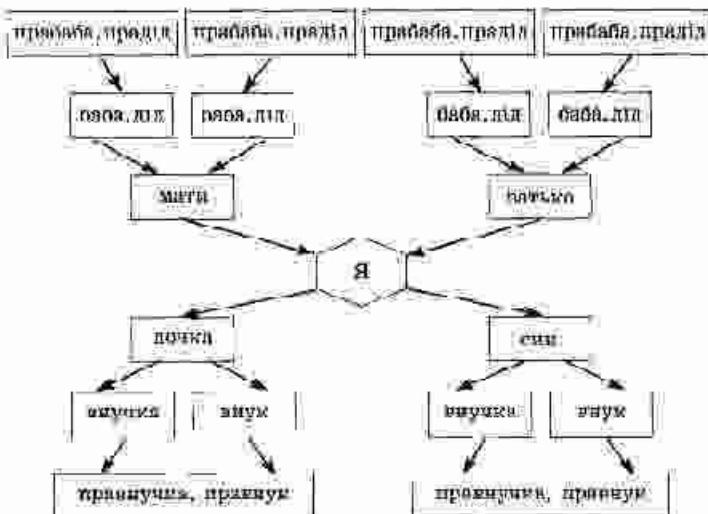

Рис. 1.1. [16.14]

У Кодексі не згадано про прарабабу, прарадіду, праравнучку, праравнука. Насамперед тому, що загалом той, хто є прараділом, є для когось дідом або батьком. Іншими словами, фігура праавнука як потенційного учасника зобов'язання по утриманню закрита від прашибіда родичами більшого ступеня прямої лінії споріднення. Якщо, наприклад, і Микайло не має шлюба, ні внuka, ні праавнука, обов'язок по його утриманню лежить на праавнуку за аналогією прана, відповідно до зasad справедливості, розумності та добросовісності [16, 13].

Я має родичів прямої лінії споріднення як по лінії матері, так і по лінії батька.

Родичами побічної лінії споріднення є ті, які мають спільного предка